

Echobos te Muiderberg

Biografie van een buitenplaats en bos

- Kees van Dam -

28 juni 2017

Onderzoek

*Wij Sieter Hendricks Schout
Frans van Marselis en
Jacob Christiaens: Schepenen
des dorps Muyderbergh, oirconde
en kenne dat voor ons gekomen
en gecompst is de Heer Mr
Jan Six Heer van Promade,
Raad der Stad Amsterdam,
Van welken de Heer van Promade*

Onderzoek

Artikelen Klaes Sierksma (1976, 1988, 1989)

Gedigitaliseerde krantenartikelen Koninklijke Bibliotheek (18^e, 19^e en 20^e eeuw)

Gemeente-archief te Naarden: veiling- en verkoopakten (1701-1838);
aankoop door gemeente/raadsnotulen (1931-1934)
notarisakten

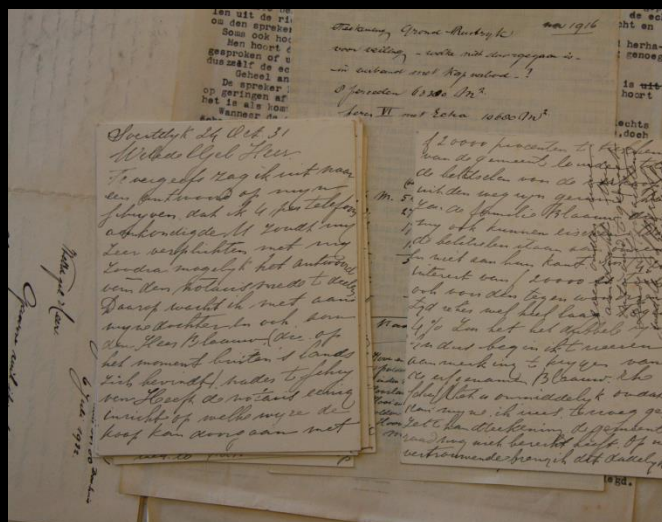
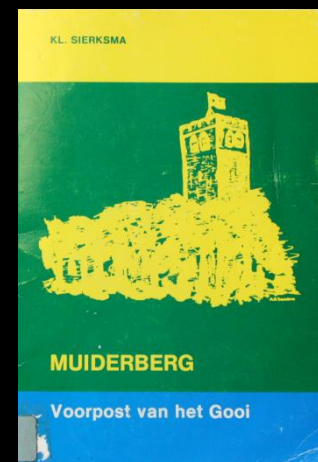
Stadsarchief Amsterdam: notarisakten

Historische literatuur: hofdicht 1746;
gebiedsbeschrijvingen 1795 en 1846;
verhandelingen over de echo 1779, 1812, 1882 en 1920

Historisch kaartmateriaal

Huidige situatie

Internet

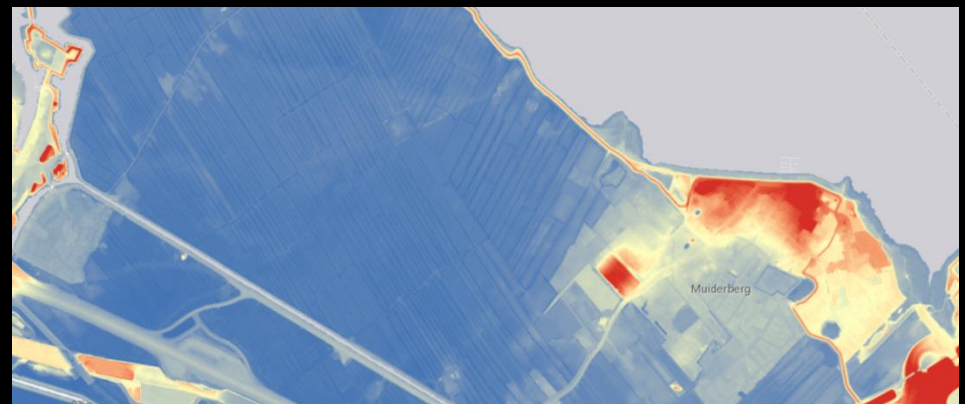
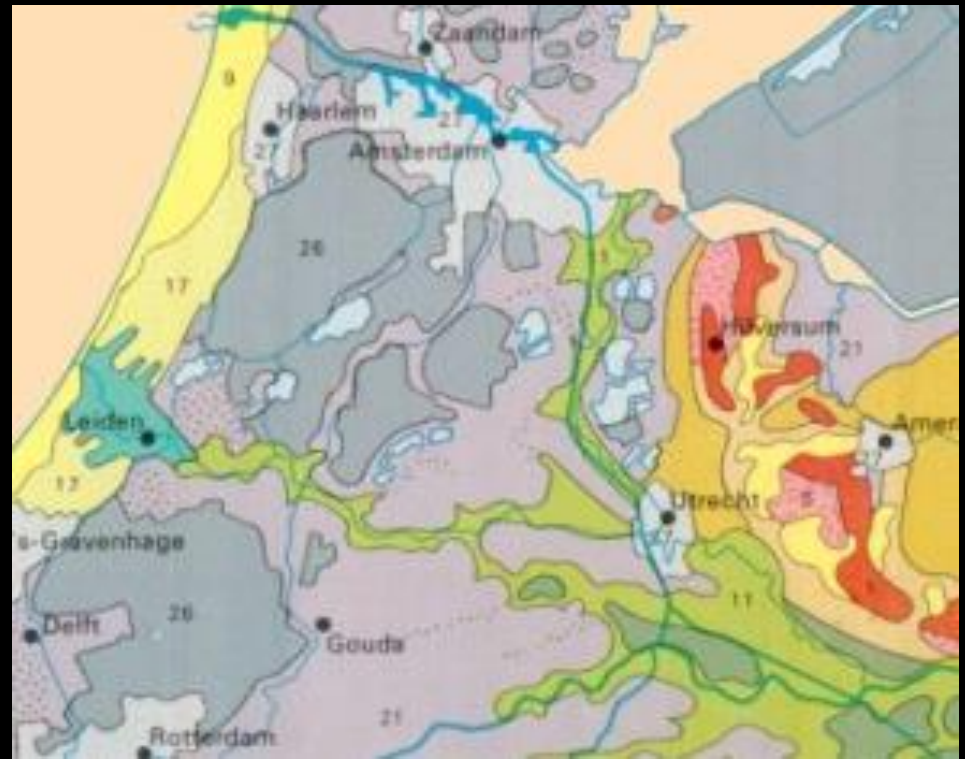

Muider-BERG

Stuwwalrestant uit ijstijden

(bron: KNAG)

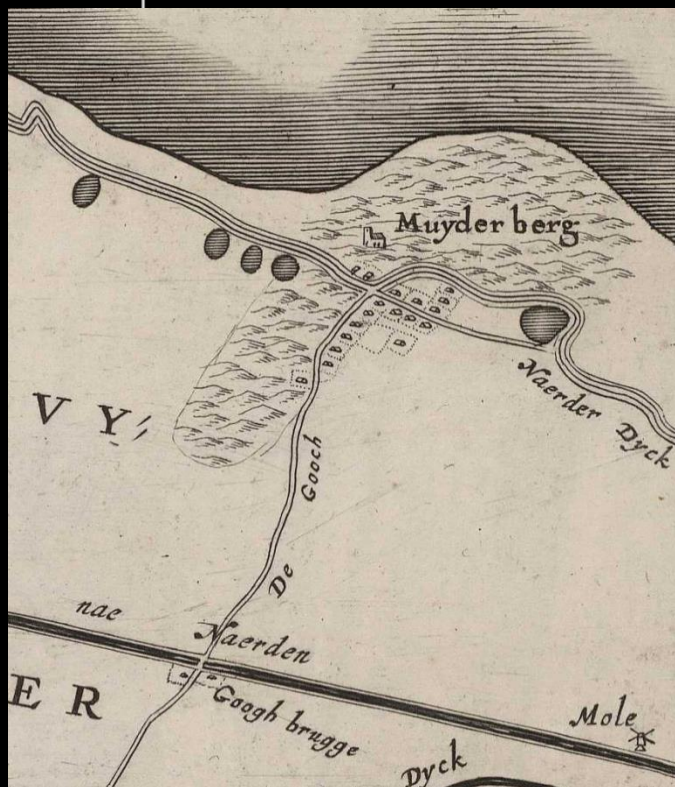
De Goog en doorbraakkolken

Bedijking in 13/14^e eeuw;
diverse dijkdoorbraken

Goog als natuurlijk watertje

1619

1647

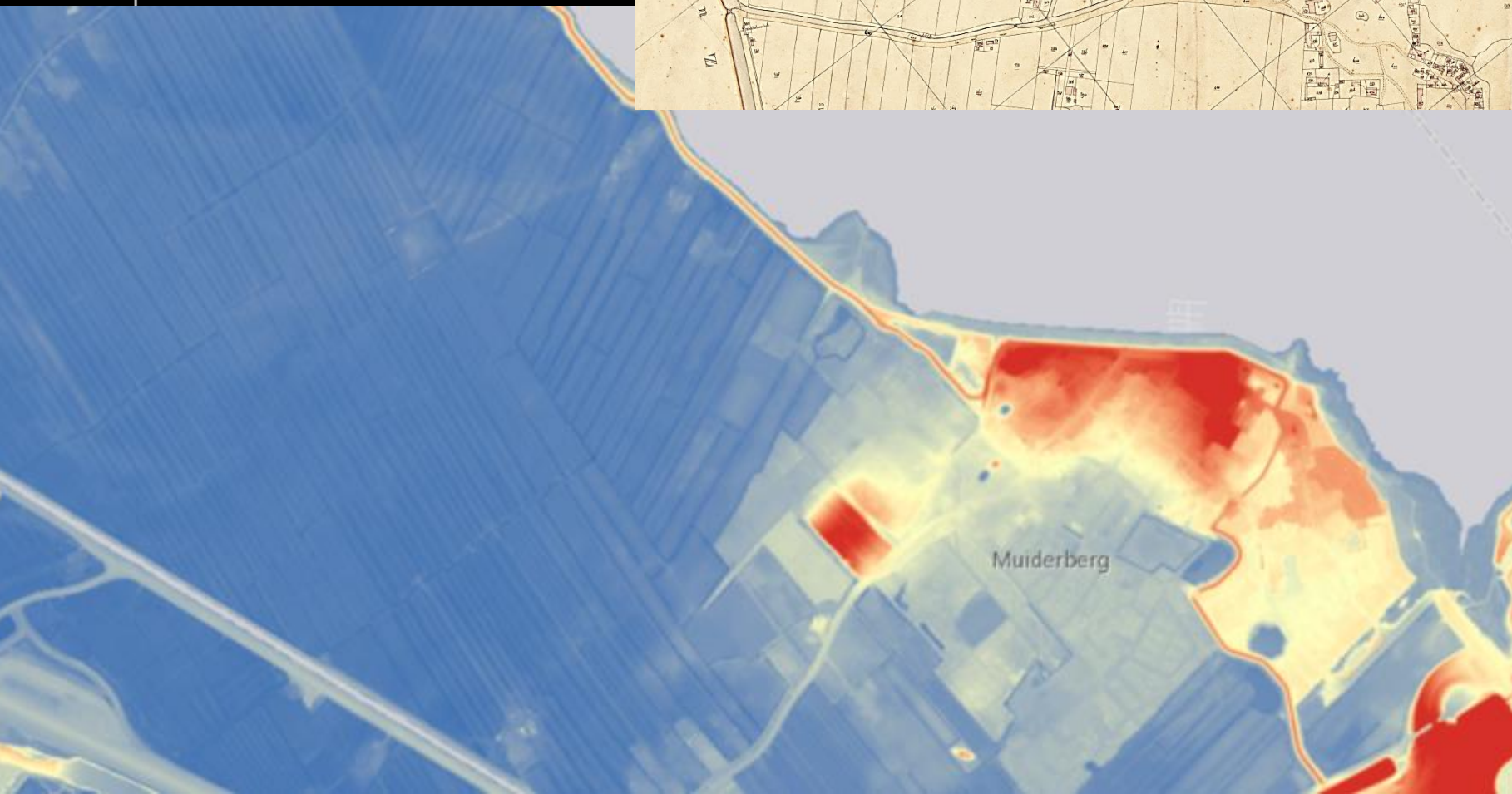
1675

Muider-BERG

Mogelijk afzanding van delen,
via trekvaart uit 1641
(tevens 'lijkvaart')

Ontginningen

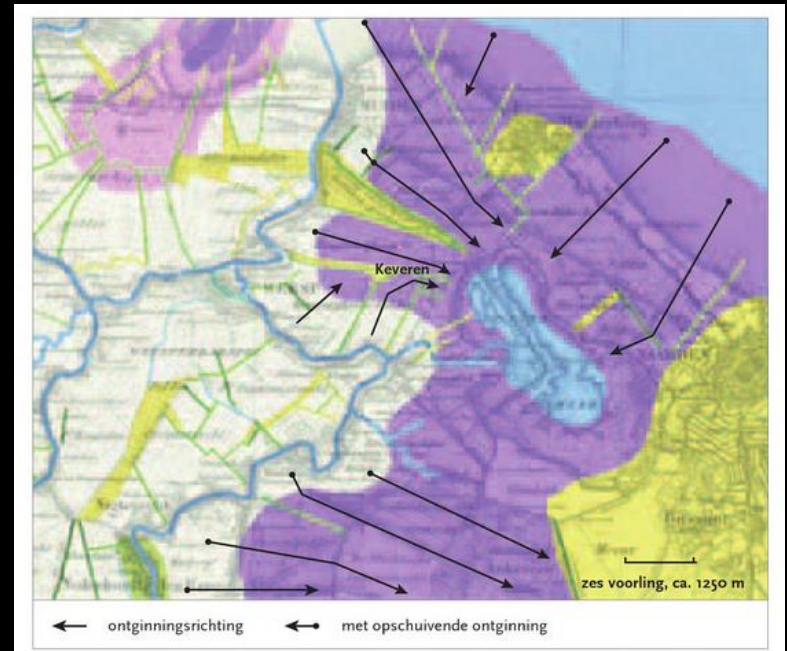
Cluster van boerderijen op berg

→ meent

→ eng / bouwlanden

→ weiden

Veenontginning vanaf 12^e eeuw

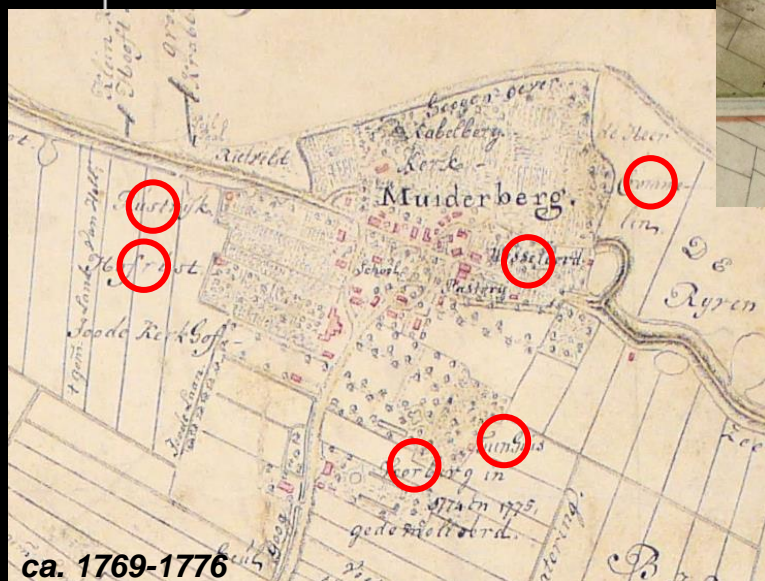

Buitenplaatsen

Welgestelde Amsterdammers
vestigen een 'buiten':

→ nabij de stad

→ goed bereikbaar over water

ca. 1769-1776

1732

ca. 1835

Buitenplaatsen

- A. Meent
- B. Pastorie
- C. School
- D. Rechthuis
- E. Joodse begraafplaats
- F. Kerk
- G. Nieuwe begraafplaats

- 1. Rustrijk
- 2. Hofrust
- 3. overplaats Hofrust (Koggerbos)
- 4. Voorberg
- 5. Krakenstein ?
- 6. Kroonslot ?
- 7. Jan Schoutens Tuyn
Florisberg
Berg en Daal
Rustlust
- 8. Wisseloord (I)
- 9. Croonsloot ?
- 10. Wisseloord (II)
- 11. Berglust
- 12. Berghuizen

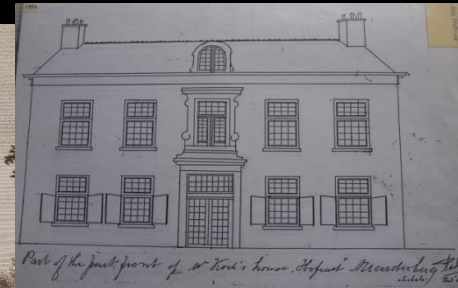
Buitenplaatsen

1798, Wisseloord

ca. 1780,
Hofrust

ca. 1767, Rustrijk

ca. 1800, Hofrust?

Buitenplaats Rustrijk

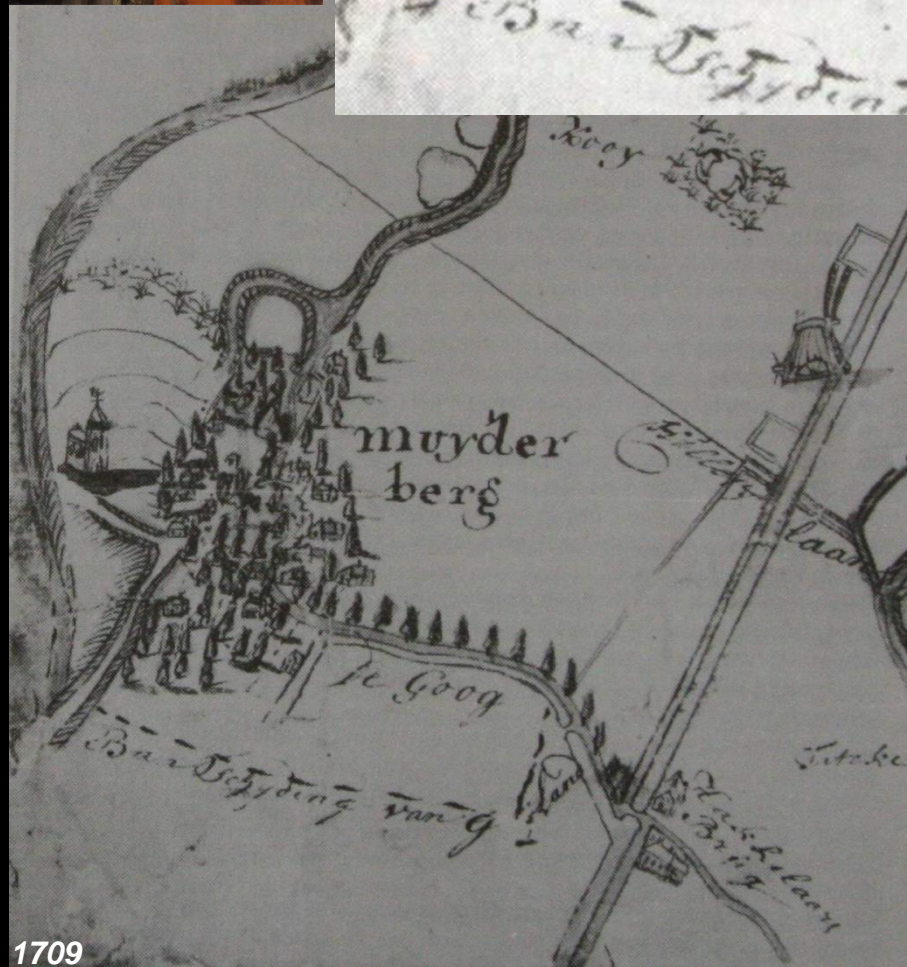

Buitenplaats Rustrijk - aanvang -

1665: Jan Six uit Amsterdam koopt huisje met grond van Jan Pieters Gijssen

→ start buitenplaats?

→ 1672-1679: gedicht 'Muiderberg' door Jan Six (1618-1700)

Buitenplaats Rustrijk - lanen op de Meent -

1701: aankoop door Hendrik Huijgens

ca. 1650

1703: gezamenlijke aanplant lanen op Meent, initiatief van regenten en buitenplaatsbezitters:

“**Hendrik Hooft**, Drossaard van Muiden, Bailu van Gooyland etc., **Hendrik Huygens**, als het regt van den Heer Jan Six by koop verkreegen hebbende, **Daniel Nijs en Frans van Marcelis**, met zekere grote kosten tot merkelyke verbetering van deeze dorpe op de Gemeente alhier hebben gepland een party Boomen, zoo is 't dat wy belooven, om de voors. Heeren nog meerder aan te moedigen tot verfraaying van dit dorp, dat de boomen door haar Ed. concent door ons of iemand van onzen wege zullen mogen uytgerooyd worden, maar vergunnen aan haar Ed. voorsch. of deszelver rechtverkrygende dezelve te mogen verzetten en besnoeyen naar haar Ed. welgevallen.”

1735

Buitenplaats Rustrijk - Hofdicht -

1729: aankoop door
Barend Gerbrand Homoet (1695-1768)

1735: "Groote Laan der
Weledelg.
Heeres N.N. Homoet,
bewindhebber der
Ostindischen Compagnie"

Buitenplaats Rustrijk - Hofdicht -

1746: hofdicht door Jan de Marre
'Rustryk'

"aangename dreven [...] beschaduwd door bosschaadje; of rust, daar het lusthuis rijst aan 't voorhoofd der planaasje, en d'omtrek siert van 't groen belommerd rond [...] van 't verkwikkend loof veel schaduwrijke boogen [...] door bloemen, in wier kleur 't gezicht kan spelemeien [...] in Rustrijks moestuin door elk kruidje word geleent"

"wij wandlen naar de waterkommen, van wier geboorte ons land te deerlijk heeft gewaagt, toen 't zeenat boven 't peil geklommen, wierd door den dijk gejaagt, en vormde, met den ramp der volken, dess vademdiepe kolken"

"een wondren wedergalm [...] in het weelig groen [...] uit den grond, naar de ooren rijst"

"Wat is dit! wie voert mij in dit hooggesticht Priëel? [...] 'k Zie bosch, en veld, en zee, en klingen!"

"Het glinstrend voorhof van Gods woning. Dit wist de Hofheer, toen hem Rustryks oord beviel; dit lokte Homoet uit, om hier zijn rust te vinden"

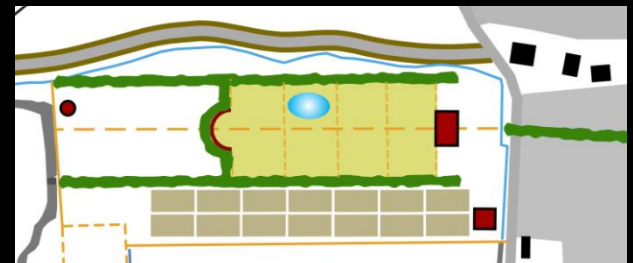
1746: "Rustrijk - uitsigt uijt het spelhuys in zee te zien"

30
R U S T R Y K,
H O F D I C H T;

TOEGEZONGEN AAN DEN WEL EDELEN HEERE

BAREND GERBRAND HOMOET,

BEWINDHEBBER WEGENS GRONINGEN, IN DE
OOST-INDISCHE MAATSCHAPPY TER
KAMER ZEELAND.

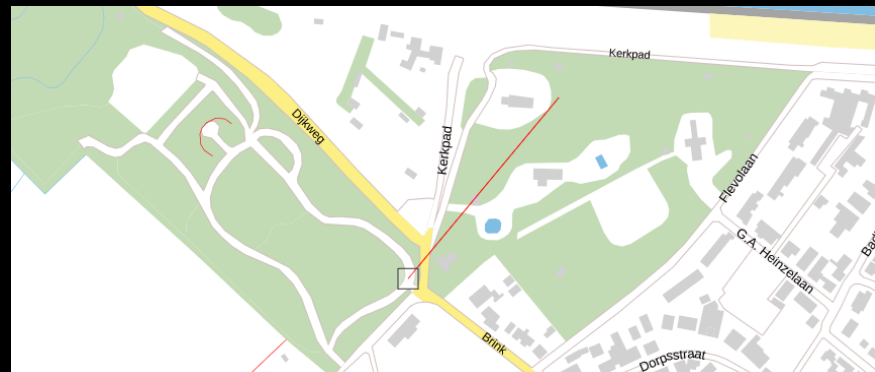
Buitenplaats Rustrijk - uitbreiding bij logement -

1768: aankoop door Catharina J. Tillij,
weduwe van Jonas de Voogd Lesjeer
- “een hofstede staende en geleegeen op deze
dorpe, genaemt Rustrijk” én
- “een Buyten Plaats genaamt Rustrijk”

Ets van Rustrijk??

ca. 1767, Rustrijk

1778, Rechthuis, later Florisberg / Berghuizen

ca. 1769-1776

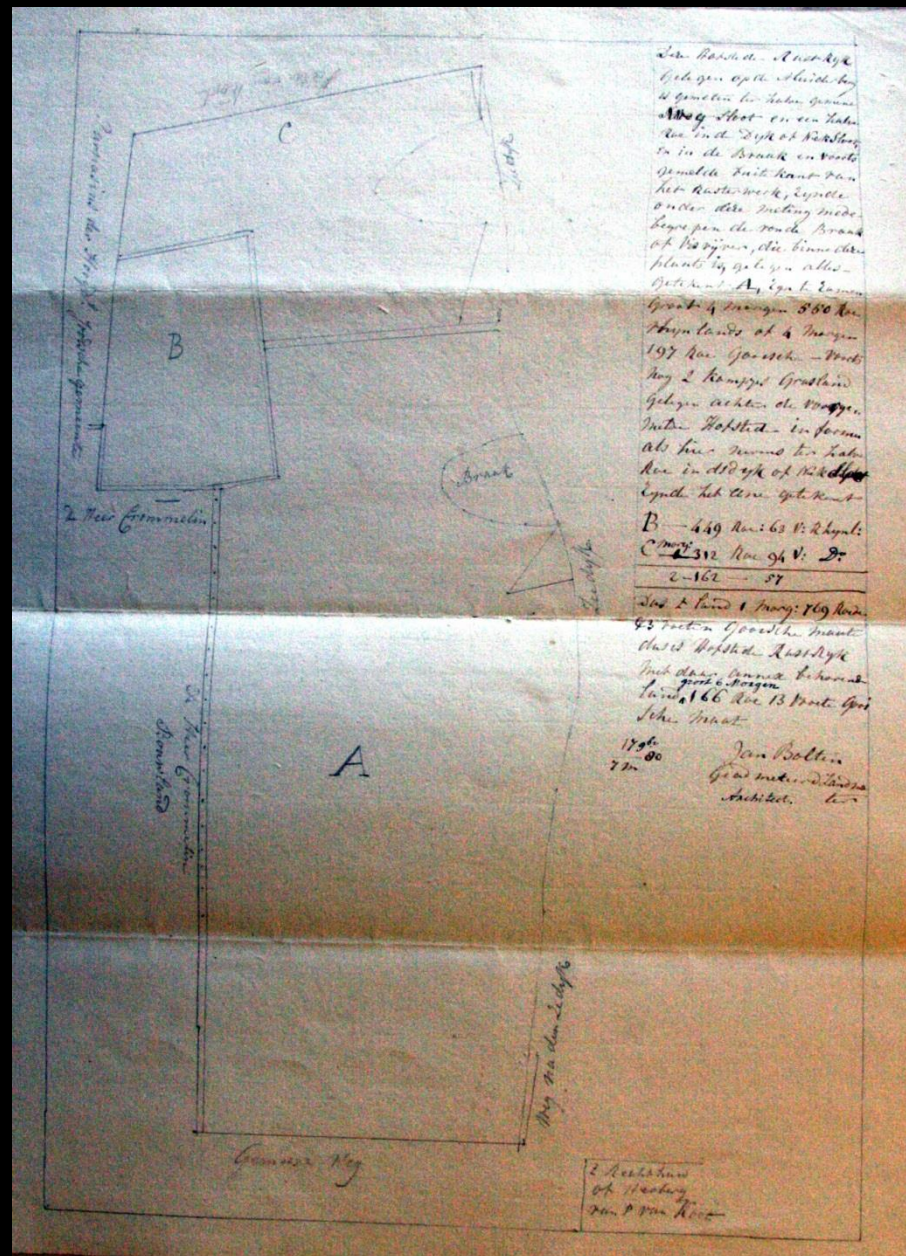
Buitenplaats Rustrijk

- uitbreiding bij logement -

1780: aankoop door Hoogduitse Joodse Natie, t.b.v. uitbreiding begraafplaats

- "Een kapitaale en extra welgesitueerde Hofstede, genaamt Rust-ryk, met deszelfs Heeren Huizinge, Tuinmans Wooninge, Koetshuis en Stallinge voor 8 paarden, plaisante Coupel, als ook een ongemeene Echo, wiens weerga hier te Lande niet is bekend"
- recht van overpad over 'Jodenlaantje' (?)
- losse verkoop van "tuyncieraden, tuinbanken, beelden zo met als zonder pedestallen, tuin & tuinmansgereedschappen"
- inmeting door J. Bolten 1780:
A: Hofstede Rustrijk, met braak of visvijver
B en C: 2 kampjes weiland

Zuid: dhr. Crommelin en Hoogd. Joodse Natie
West: Pieter van Koot (?)

Buitenplaats Rustrijk

- uitbreiding bij logement -

ca. 1780: aankoop door Balthazar E. Abbema

- patriot, die in 1787 moet vluchten
- 1789: overname door Theodorus van Marselis
- 1795: logement met *"de zonderling grootsche aanleg, (waarvan mogelijk in geheel het Vaderland, geen voorbeeld voorhanden is,) [...] vooral is deeze plaats eene bijzonderheid, wegens de aanmerkenswaardige echo die men aldaar heeft, en welke veele vreemdelingen derwaards lokt"*

10 DE NEDERLANDSCHE STAD-EN

schon van 't Oude licht; doch tot heden toe heeft niemand hier eene rustplaats voor zijn overschot verkozen.

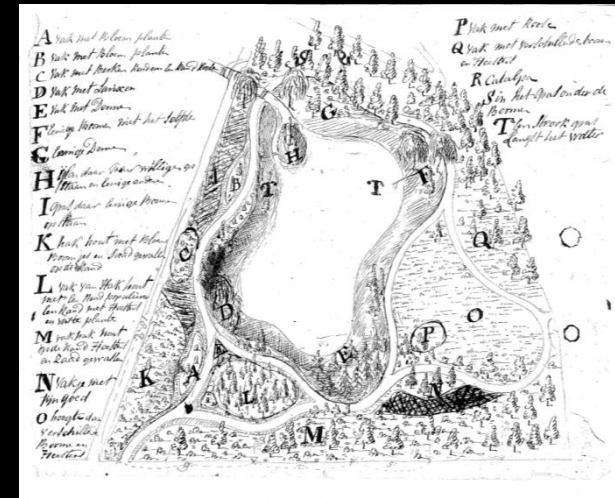
Het voornaame logement waartoe de voorgemelde buitenplaats van den Heere ABSEMA gemaakt is, verdient mede eene bijzonderheid genoemd te worden, uit aanmerking van de zonderling grootfche aanleg, (waarvan mogelijk in geheel het Vaderland, geen voorbeeld voorhanden is,) zo wel als van de kleinte van het dorpjen, alwaar dezelve gevonden wordt; doch wanneer men aanmerkt dat de Grooten reeds vóór dien aanleg gewoon waren zig op *Meiderberg* te komen verlustigen, en ook dat er verscheidene buitenplaatsen rondsom liggen, allen welken gedurende het zomerhalfje bewoond worden; dan komt de verkiezing van dien aanleg niet zo geheel bijzonder voor; men konde tog vooraf op voldoende vertier staat maaken, om reeden van het geen wij zo even zeiden; want dat vertier moet ook alleen slechts van de Grooten komen, de burger schrikt op het zien van den prachtigen aanleg, zodra hij het woord *Logement* er voor leest vooral is deeze plaats eene bijzonderheid, wegens de aanmerkenswaardige echo die men aldaar heeft, en welke veele vreemdelingen derwaards lokt; de Edele Heer WILLEM HOOFT, te *Amsteldam*, heeft er den zeer geleerden Heere MARTINET, nagenoeg de volgende beschrijving van medegedeeld — men vindt er een ouden muur in een halve cirkelronde gedaante, zeven voeten hoog gebouwd, met een schuinse rollaag, die men op één voet mag rekenen; de middenlijn deszelven beloopt op honderd en negen voeten binnenswerks: vijftien voeten ten noorden achter deezen muur staat eene hegge, die twee of drie voeten hoog boven denzelven uitsteekt, en eenige roeden verder vindt men hooge boomen; wanneer men nu vóór deezen muur gaat staan, dan ziet men tuschen beiden eenen platten beplanten grond, en achter zig heeft men eenen anderen halven cirkel van latwerk, waartegen eenig geboomte is opgeleid, zijnde de afstand van het middenpunt des muurs tot dat van het

Buitenplaats Rustrijk - uitbreiding bij logement -

1790: aankoop door Pieter A.J. Oosterlinck

- 1792: verzoek Oosterlinck aan Hoogheemraadschap om wiel binnen de omheining te mogen brengen

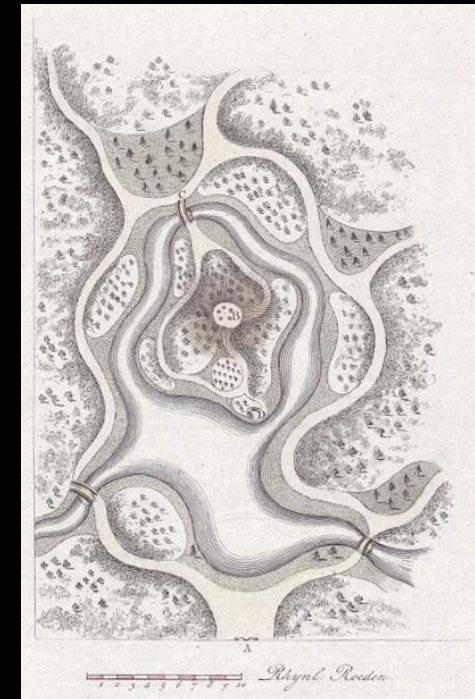
ca. 1787-1792, Neerrijnen

ca. 1769-1776

ca. 1832

G. van Laar, 1802

Buitenplaats Rustrijk - verkoop aan buurman -

1800: aankoop door Carel Loth en Francois Hoyer;
- *“Een zeer aanzienlyke welgesitueerde en binnen weinige jaaren veelverbeterde Hofsteede, genaamt Rustryk, met deszelfs Capitaale, hegte, sterke en wel geordonneerde Heere Huizinge, Thuinmans-wooning, ruim koetshuis en stallinge voor 8 paarden, en **nieuw gebouwde dito voor 44 paarden**, fraaije coupel, **hermitage**, capitaale **yskelder**, lootzen en verdere getimmertens; **extra fraaije Engelsche plantsoenen en Slinger-bosschen**, hakhout en laanen; visrykwater en ongemeen **groote Eendekom**, uitgestrekte Moes- en Broeithuinen, en extra groote boomgaarde, waar in de beroemde Echo, benevens nog eenige Ackers Buitendyks Hooyland, Viswater, Hakhout etc.”*

1803: aankoop door buurman Robert D. Crommelin van Hofrust

1815: splitsing en verkoop op afbraak!

1806

R.D. Crommelin

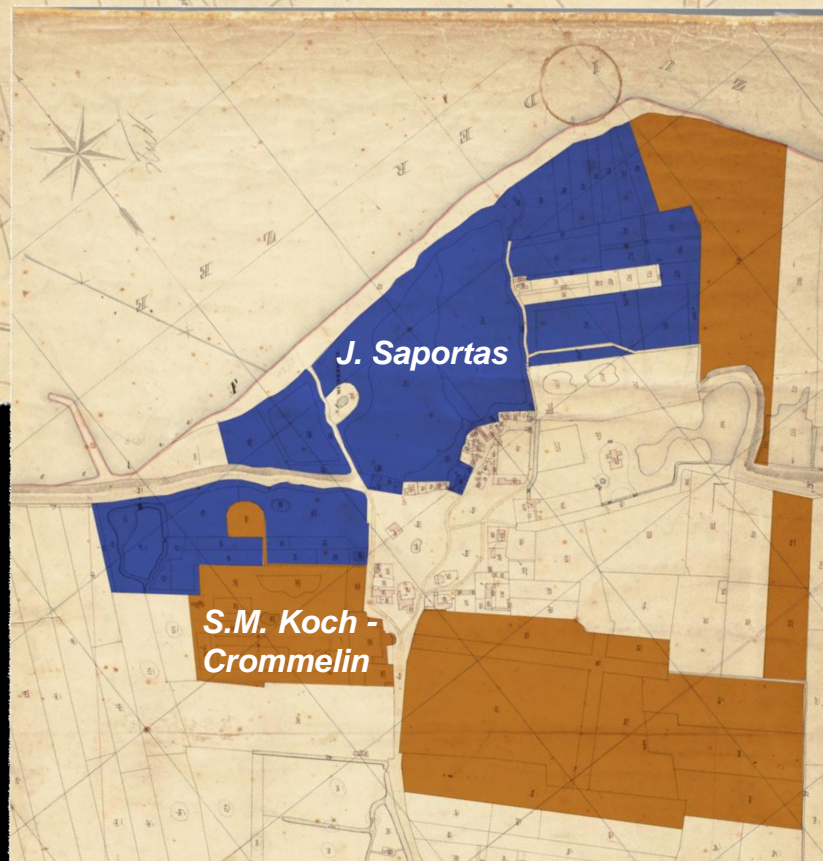
Buitenplaats Rustrijk - splitsing en afbraak -

1815: verkoop slooprechten huis, stalling en koepel

1815: aankoop door overbuurman J. Saportas, burgemeester van Muiden
→ overplaats van Berghuizen, beplanting met lanen

ca. 1835

1832

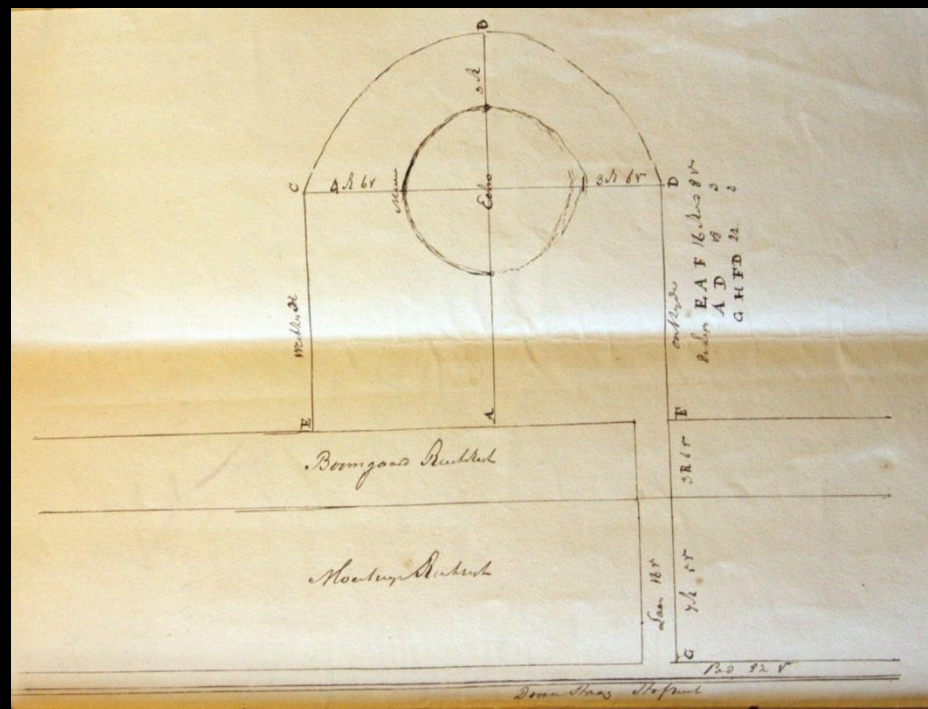
Buitenplaats Rustrijk

- opsplitsing en bescherming echo -

1815: "Dat de Echo, benevens de Muur rondom dezelve, onder den verkoop der Hofstede Rustrijk niet begrepen is, en de koopers dezelve mitsdien geheel en al, met al het geen in de Echo staat, over laten aan de vrouwe verkoopende op derzelve regt verkrijgende, en wel speciaal onder de navolgende bepalingen. Dat de vrouwe verkopende den aller naasten weg in een rechte lijn, van de Hofstede Hofrust tot dezelve verkrijgt, ter breedte van acht voeten Rijnlandsche, en rondom de Echo en toegang tot de zelve, een roede lands, gerekend uit of wel buiten de omgaande muur en verder hekwerk, op welke roede lands **al het hout en verder gewas thans daarop staande, ongeschonden moet blijven staan**, en mede aan de vrouwe verkoopende verblijft, die naar de buitenkanten van dit alles, nog boven en behalven de bovenstaande weg en eene roede lands het regt behoudt om zulks verkiezende, eene sloot te mogen graven van vier voeten wijd en vier voeten diep, mede rijnlandsche maat, naar welgevallen van de vrouwe verkoopende, en ook voor haare rekening, zoo als dit alles behoorlijk is afgebakend".

S.M. Koch-Crommelin

Buitenplaats Rustrijk - afbraak -

1830: veiling Berghuizen incl. overplaats:

*“waarop zich geplaatst vindt de Tuinmans-Woning met annex **Wagenhuis** en wel ingerigte **Oranjerie**, wijders uitgebreide Moes- en Broeituinen, waarin verschillende **Druiven-, Perziken-, Ananassen-en andere Broeikasten**, alsmede de benodigde vaste Kribben voor Groenten en Vruchten, kapitale Boomgaarden en heerlijke Plantsoenen, Wandelingen doorsneden met Waterleidingen, hoog en zwaar opgaand Geboomte”*

1830: aankoop door Dirk Hoogbruin

1833: aankoop door Lodewijk A. Portman

1834: aankoop door Dirk Hoogbruin

→ sloop tuinmanswoning

1837: veiling van:

“een Perceel extra weltoegemaakt WEILAND, van ouds genaamd de Plaats Rustrijk”

1851: sloop Berghuizen

1835

Echobos - als attractie -

1837: aankoop weiland Rustrijk door fam. Koch

1855: Hofrust wordt door fam. Koch verkocht;
fam. Koch behoudt eigendom vml. Rustrijk met Echo!

1859: aankoop gronden Hofrust door Joodse gemeente

ca. 1881

Echobos - als attractie -

- 1881: opening Gooische Stoomtram
- 1882: pachter 'rustrijk': P.A.J.M. Geselschap
- 1884: bezoek van aartshertogin van Oostenrijk (Sisi)
- 1886: aanleg doolhof met in was uitgevoerde voorstelling van 'de schoone slaapster'
- 1886: opening badhotel Muiderberg

ca. 1900

Magazijn
99 Kalverstraat 99
J. G. SCHÜRMANN.
(9884)

OPENING VAN HET DOOLHOF
RUSTRIJK,
te Muiderberg aan Zee.
waarin zich bevindt eene Groep:
DE SCHOONE SLAAPSTER IN HET BOSCH,
GEHEEL GEVOLGD NAAR TEEKENING VAN
GUSTAVE DORE.
Entrée per persoon **25 Cent.**
Kinderen beneden de 12 jaar **10 Cent.**
Extra Treinen Gooische Stoomtram.
Isten en 2den Paaschdag:
Van AMSTERDAM..... vm. 10.20; nm. 1.15
" MUIDERBERG..... nm. 3.50.
Aankomst 5 uur AMSTERDAM.
Kinderen uit de Liefdadigheids-Gestichten Amster-
dam, Muiden en Naarden **vrijen toegang**
van 1-5 September.
(10291)

Verkrijgbaar bij
BLIKMAN & SARTORIUS,

1886

ca. 1910

Echo.

MUIDERBERG.

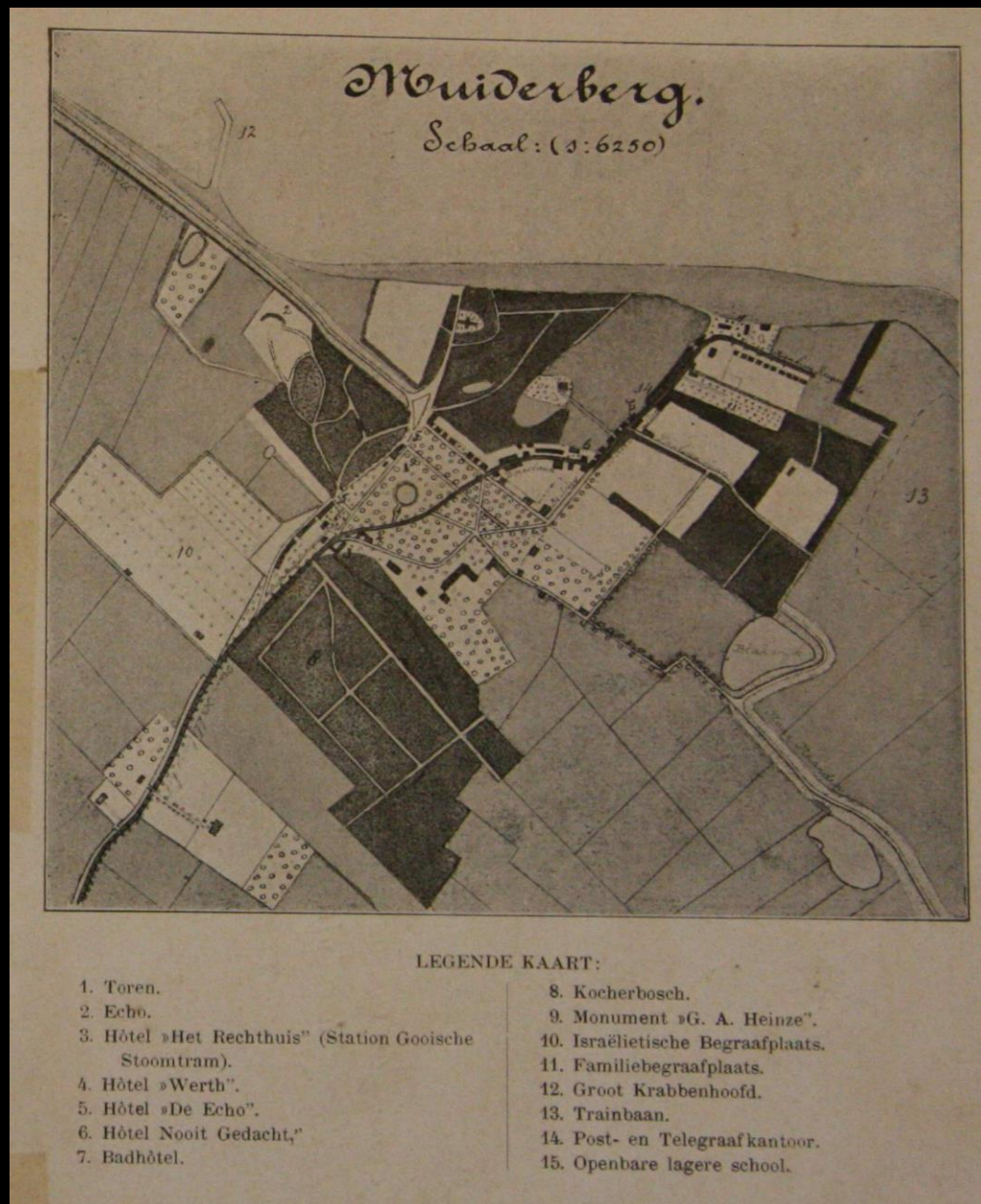
Echobos - als attractie -

1904: pachter van echo: B.H. Elsnerus

eigendom vml. Rustrijk verdeeld over
families Koch, Berns en Blaauw

Groeten vanaf het strand te Muiderberg

Echobos

- als attractie in badplaats -

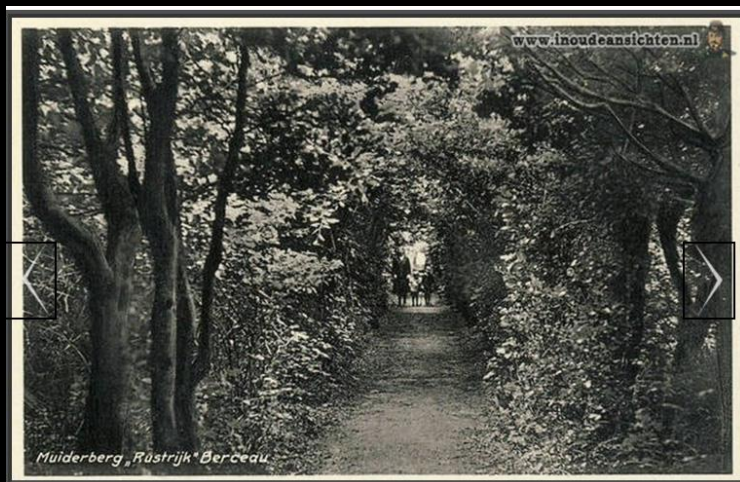
- via 'berceau' of 'echolaantje'
- Echo: dicht begroeid met bomen

Uitg. Nauta, Velsen, (Holl.)

Muidenberg. De Echo. N. 156.

ca. 1900

Muidenberg „Rustrijk“ Berceau.

ca. 1935

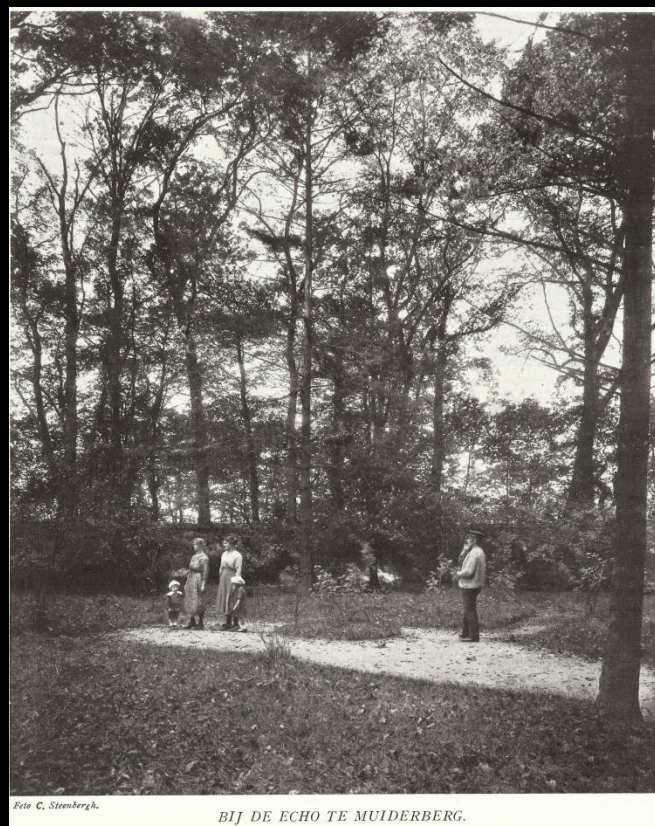

Foto C. Steenberg.

BIJ DE ECHO TE MUIDERBERG.

ca. 1921

Verk. Bnr. Wierubel. Verkoop Markt V.

De Echo

Muidenberg

ca. 1900

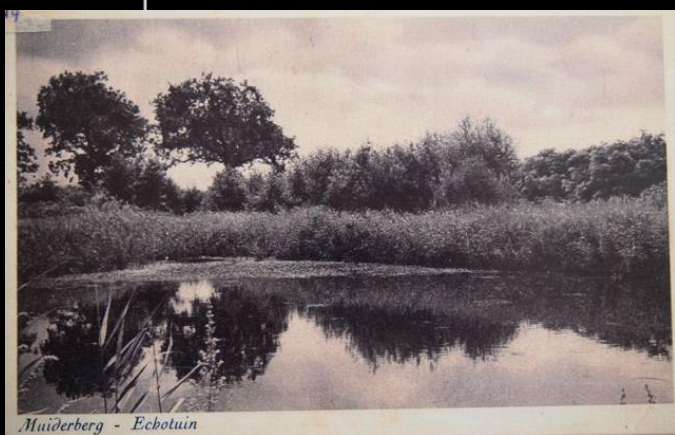

Echobos - schade WO-I -

1914-1918: schade door stelling WO-I: kap van bomen en vergravingen op eiland

1915: 4 kanonnen “achter de kom tegen het zogenaamde ‘Jodenlaantje’”

1917: kapverbod vanwege fraai houtgewas

Muiderberg - Echotuín

ca. 1919

1915

Echobos - als openbaar wandelpark -

1928: aanleg bruggetje

Wens tot verkoop, in 1931 aanbod aan Natuurmonumenten

1931-1932: aankoop door gemeente, vanwege:

- natuurschoon en voorkomen kap bomen;
- behoud recreatieve bestemming;
- inzet werkverschaffing

→ nieuwe naam: 'Echobos'

ca. 1935

1962, 1968

ca. 1930

1901

Echobos - nieuwe attracties -

1932: aanleg nieuw doolhof; ontwerp: D.F. Tersteeg
restaurant poortje en aanleg theetent of kiosk

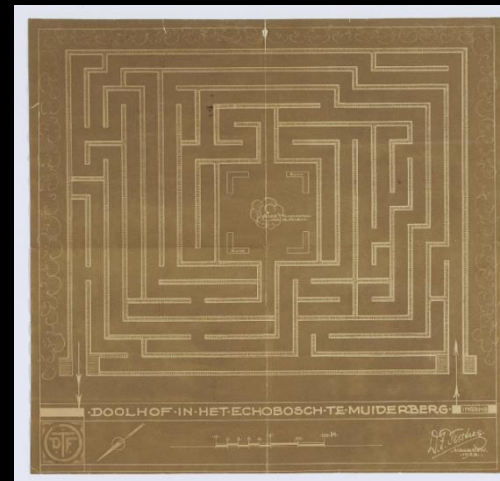

DE BUITENPLAATS „RUSTRIJK“ TE MUIDERBERG is door de gemeente Muiden aangekocht. Burgemeester de Raad van Muiden heeft Maandag de buitenplaats voor het publiek opengesteld. — De burgemeester leidde de eerste bezoekers persoonlijk het pad binnen, waarna hij tevens de beroemde echo demonstreerde.

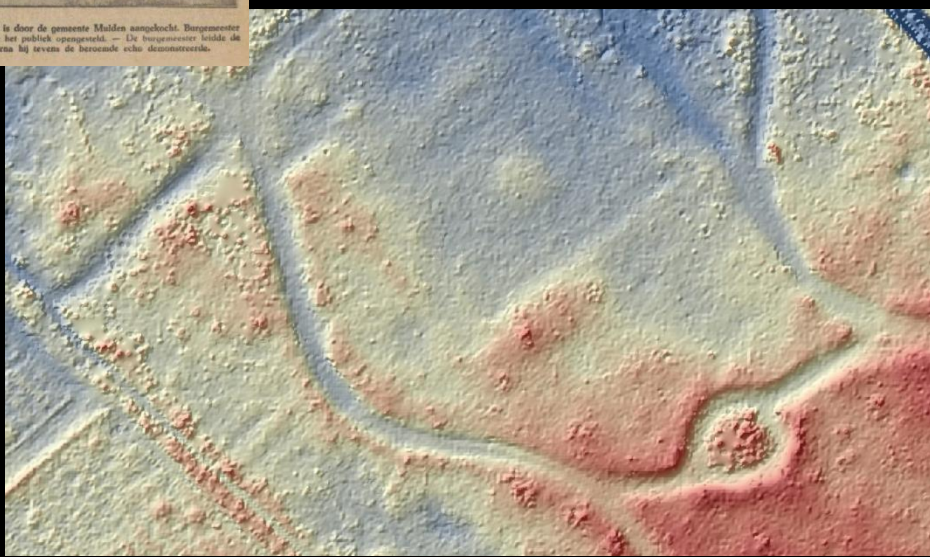
1932

ca. 1944

1932

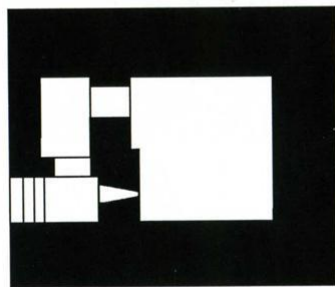
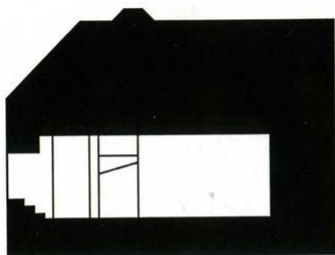

Echobos

- op een strategische plek -

1939-1940: bouw groepsschuilplaatsen
als onderdeel van Nieuwe Hollandse Waterlinie / SvA
→ kap van bomen

Afb. 64: Plattegrond en doorsnede van een groepsschuilplaats, 1939-1940. (J.J.C. Rams)

Echobos
- oorlogsschade -

1940

Echobos

- betrokken bewoners -

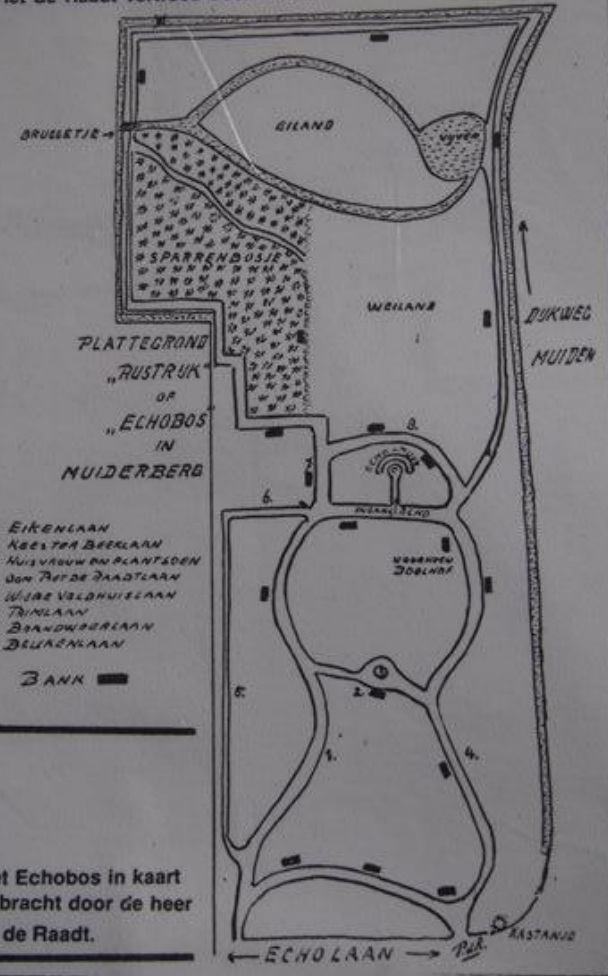
1977-1979: baggeren vijver en kap doolhof vanwege "t vuur"

→ grote betrokkenheid vanuit Muiderberg

1978

● Terecht vol trots toont Wiebe Veldhuis zijn opnieuw aangeplante eigen laan. Op de achtergrond van de foto ziet men zijn „collega“ Piet de Raadt verwoed doorwerken.

Het Echobos in kaart gebracht door de heer P. de Raadt.

ca. 1975

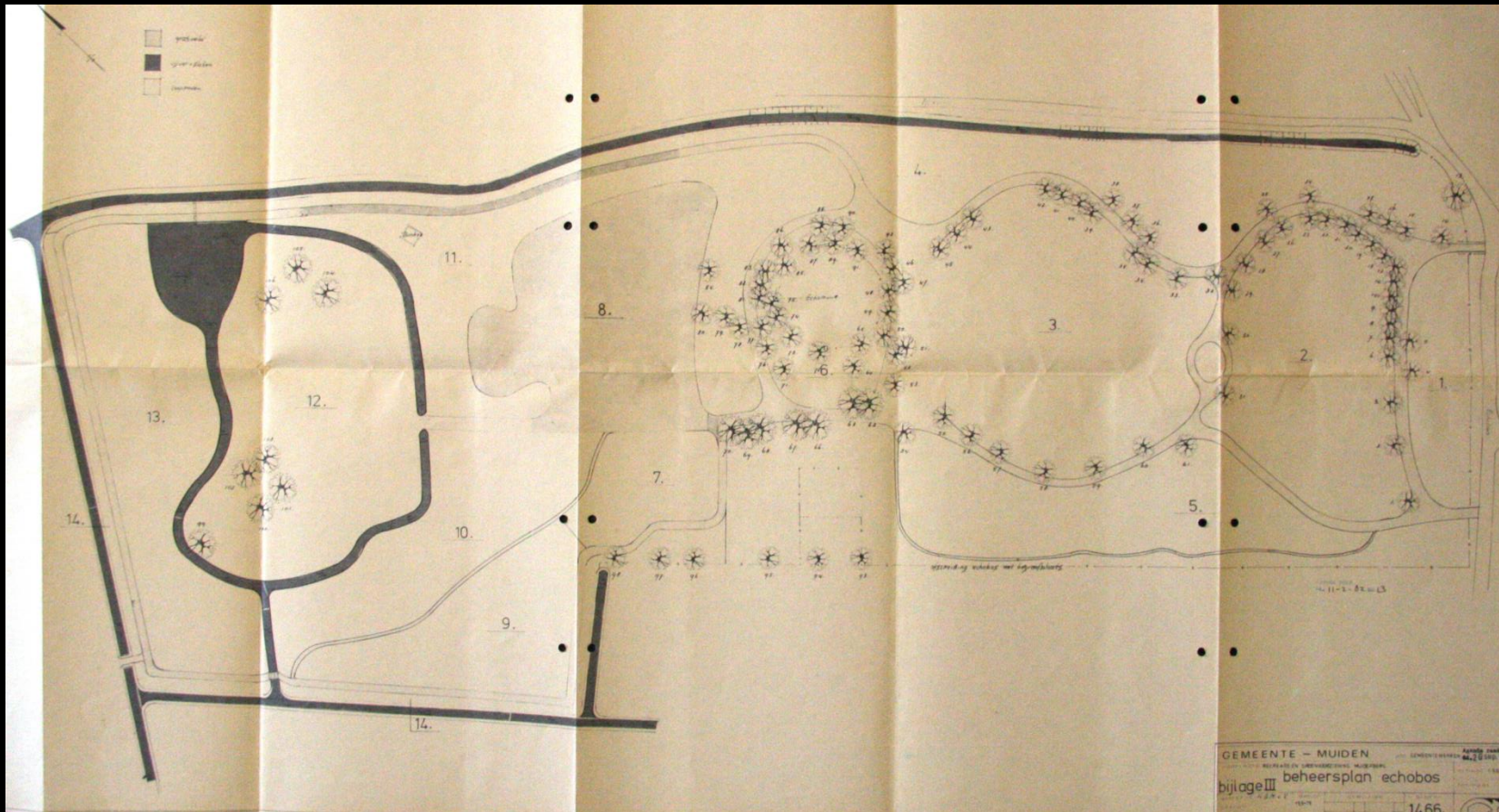

Echobos

- gemeentelijk bos -

1979: beheerplan Echobos

- inventarisatie: meeste beplanting van na 1920, op enkele bomen na (beuken bij echo uit ca. 1730)
- kap en aanplant nieuwe bomen en struiken

De ECHO

Buitenplaats Rustrijk - Echo -

→ 1613: P.C. Hooft over echo in treurspel 'Gerard van Velsen' echter: 'vertraagd herhalende' echo

→ 1779: J.F. Martinet:

- door vorm van muur;
- ontdekt door tuinmannen Homoet, volgens Willem Hooft 50 jaar eerder (1729), toen ligusterhaag werd gerooid
- situatie: wijnstokken en abrikozenboom tegen muur en aspergebedden aanwezig
- ertegenover een halve cirkel van latwerk met leifruit

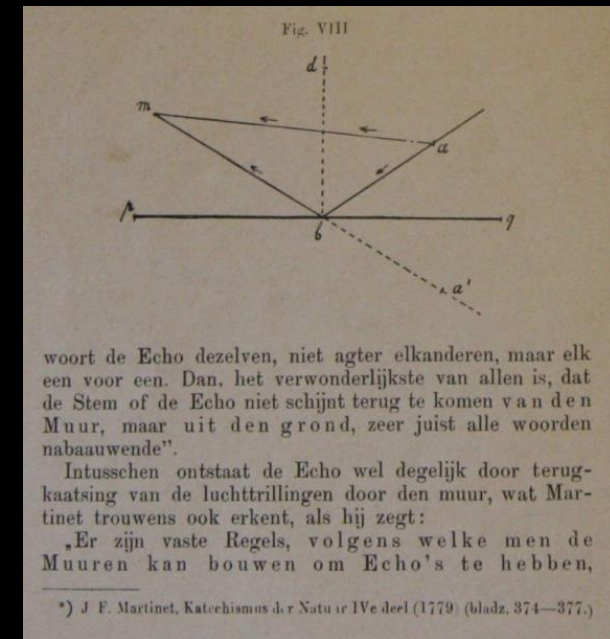
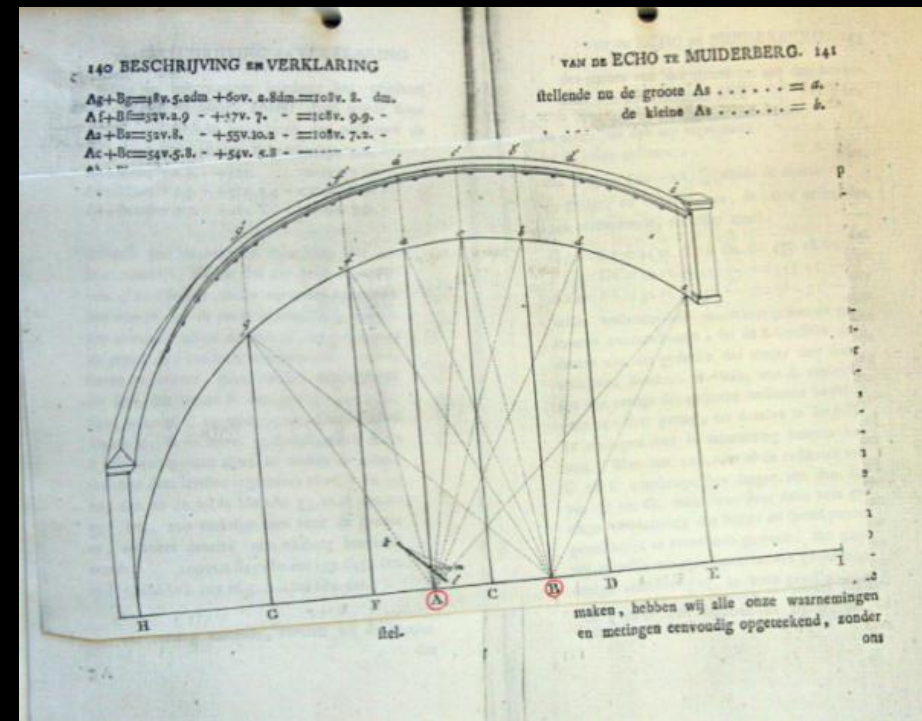
Wanneer de Hovenier twee Heeren, gelijk hier, op 53 Voeten afstand, van het middenpunt des Muurs plaatst, en dan Spreekt, schijnt de Echo uit den grond op te komen, zeer juist alle woorden nabaauwende.

I Druk, bl. 375 II Druk, bl. 379, 380.

Buitenplaats Rustrijk - Echo -

- 1812: J. Buys: natuurkundig fenomeen
- 1855: akoestisch verschijnsel, ook in kerken waar te nemen, in Schotland gelijksoortige echo
- 1882: W.M. Logeman: 'tooverstem' doch natuurkundig
- 1920: J.C. van Dokkum: natuurkundig, niet gerelateerd aan Hooft

Buitenplaats Rustrijk

- Echo -

→ Jaren 70-80: P. de Raadt: bezoek helderziende en wichelroedeloper: geluid uit de grond!

Testen met ladder en afdekken muur

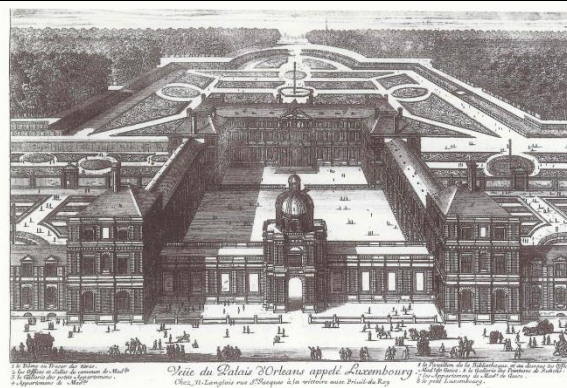
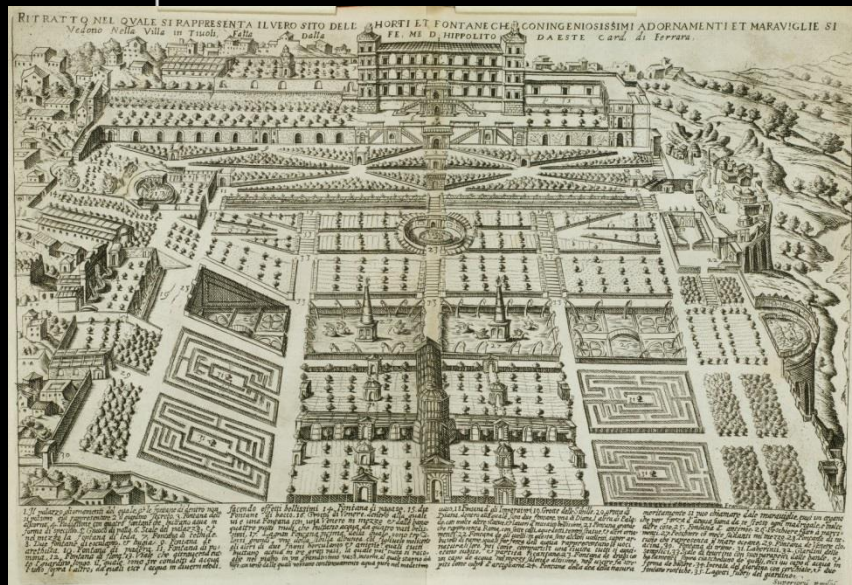
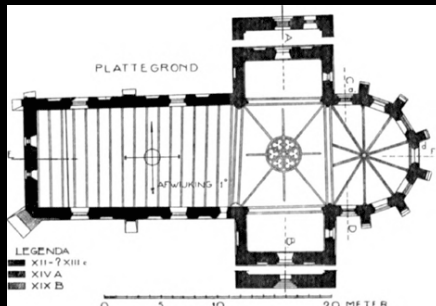
“dat de echo niet ontstond door weerkaatsing van de muur, maar dat het geluid uit de grond kwam. [...] Onder de grond bevinden zich verschillende watergangen die elkaar kruisen in het hart van het ronde perkje op een diepte van 31, 54 en 78 meter. Bovendien bevindt zich op 40 meter diepte, ook onder het perkje een smalle loodrechte ruimte, eeuwen geleden ontstaan door een kleine aardverschuiving. Deze factoren, met de opwaartse stralingen uit de grond, veroorzaken de echo”

→ 1986: onderzoek TU Delft en prof. J.J. Geluk (UU): “geen aantoonbare geluidsreflecties uit de grond, maar [...] de halfronde muur als weerklankbron” en “omschrijving als echo misleidend”

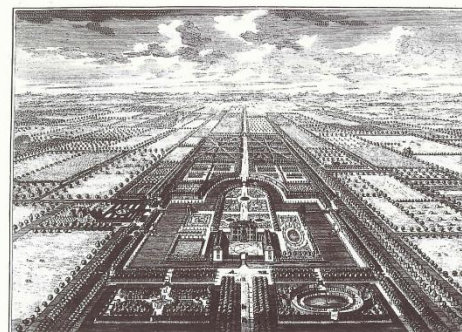
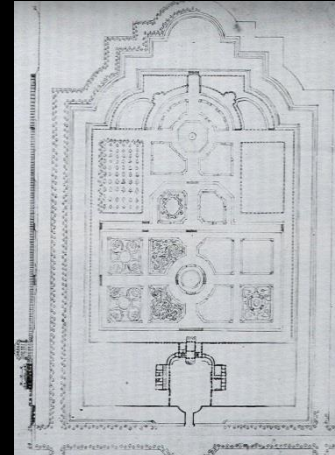
Het is helemaal geen echo!

Buitenplaats Rustrijk - Exedra -

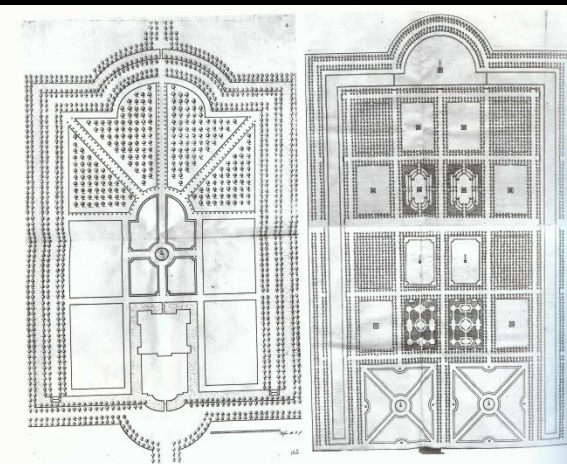
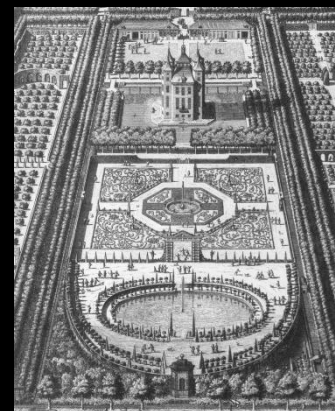

Palais de Luxembourg. Print: Perelle, ca. 1700

Vue Générale de la Maison De Zeist avec
ses Jardins et Allées.

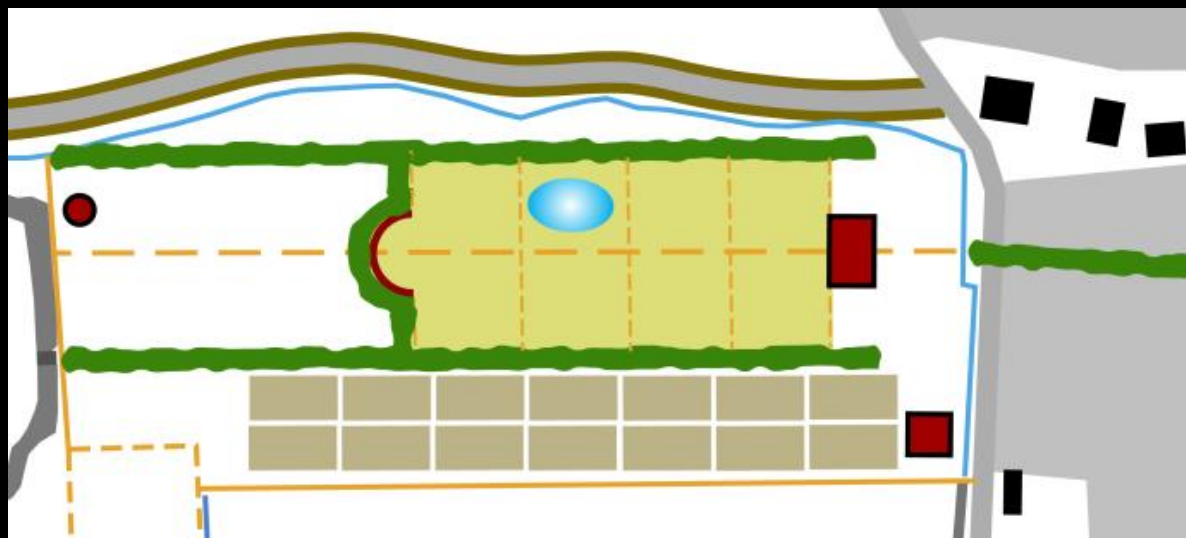
Slot Zeist, vogelvlucht. Prent: D. Stoopendaal, ca. 1700

Buitenplaats Rustrijk - tuinmuur? -

ca. 1769-1776

ca. 1832

Tot slot

Recapitulatie

- ruimtelijke karakteristieken -

- aan de Meent, duidelijke voorzijde/entree
- solide begrensd, herkenbare/constante contour, sloten
- uiteenlopende plekken, diversiteit in sferen: parkbos, weide, moestuin, landschappelijk park
- 'echo' als 'hart' van het bos, ook ruimtelijk als centrum

→ rijksmonumenten:

- **echomuur**
- **groepsschuilplaats**

“Een wondren wedergalm ... in het weelig groen”

kees@sb4.nl

R U S T R Y K,

H O F D I C H T;

TOEGEZONGEN AAN DEN WEL EDELEN HEERE

BAREND GERBRAND HOMOET,

BEWINDHEBBER WEGENS GRONINGEN, IN DE
OOST-INDISCHE MAATSCHAPPY TER
KAMER ZEELAND.

Beminlykste aller eigenschappen!

Gy, Voedster van de Liefde en Vreugd!

ô Priesteres der eedle Deugd,

Om wie Gods Engelen hun zuivre wieken klappen,

Als gy uw offers voor den troon des hemels draagt!

Gy, Dankbaarheid! verzel me in myn bespiegelingen,

Nu ik aan H o m o e t myne erkentenis wil zingen;

Terwyl 't geestwekkend licht in 't Oosten vrolyk daagt.